

317

В

ПЕТРО ПАВЛОВИЧ

СЛІДАМИ
МИХАЙЛА
КОЦЮБИНСЬКОГО

ІЛЮСТРОВАННИЙ ЗБІРНИК

ВИДАВНИЦТВО «БРАМА СОФІЇ»

ПЕТРО ПАВЛОВИЧ

СЛІДАМИ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО

ІЛЮСТРОВАННИЙ ЗБІРНИК

Пам'яті улюбленого і почесного земляка,
славетного українського письменника
Михайла Коцюбинського —
рідного і близького нашим серцям —
присвячується.

На Чужині,
Квітень, 1946р.

УКРАЇНСЬКА ГРОМАДА
ВІКТОРИЯ
1946

**ВИДАВНИЦТВО „БРАМА СФІІ“
ЛВІСБУРГ, 1946.**

P E T R O P A W L O W Y T S C H

F O L L O W I N G M Y C H A J L O K O Z Y U B Y N S K Y I

All right reserved printed with the permission of U N R R A

Обкладинка і мистецьке оформлення
Леоніда Денисенка.

Фоторепродукції зроблені автором переважно з оригі-
налів.

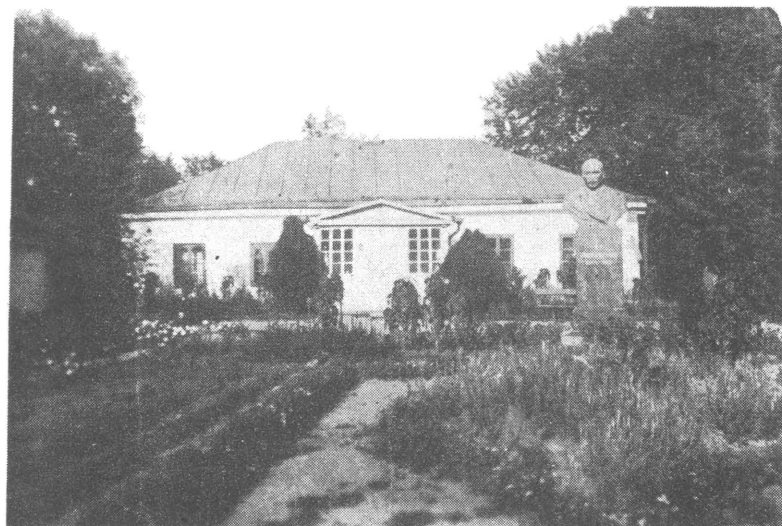
Всі права, в тому числі фоторепродукції, — застережені.

Михайло Коцюбинський

Тільки той досягає мети, хто іде,
Тільки той, хто горить, не згорає,
Стеде килим для його життя молоде,
Смерть вінок йому вічний сплітає.

О. О л е с ь.

Будинок у Вінниці, де народився Михайло Коцюбинський. Тут пройшло його раннє дитинство. Тут двіла його вність. 33 роки /з перервами/ прожив у Вінниці письменник. 1927 року в будинку відкрито Літературний Музей імени Михайла Коцюбинського.

МИХАЙЛО КОЦЮБИНСЬКИЙ

ДАТИ ЖИТТЯ І ТВОРЧОСТІ

/1864-1913/

"Про життя своє я міг би написати або дуже багато, або зовсім мало".

М. Коцюбинський.

1864

17 /5 за ст.ст./ вересня у Вінниці на Поділлі в родині дрібного урядовця народився Михайло Михайлович Коцюбинський.

1871

Сім'я переїжджає до села Радівець, а звідти в містечко Бар, де батько Михайла дістає посаду поліційного надзира-теля.

1874

Михайла віддають до останньої класи Барської народної школи.

1876

Навчання Коцюбинського в Шаргородській духовній бурсі.

1879

Закінчує Шаргородську бурсу.

1880

Батько письменника з родиню живе в м. Станіславчику. Згодом родина переїздить в містечко Пиків / Вінницький повіт/.

1881

Восени Коцюбинський вступає до Кам'янець - Подільської Духовної Семінарії. Того ж року його виключено з Семінарії за недозволений вчинок його співучнів. Освіту перервано. Знання набуває самоосвітою. Тримає зв'язки з гуртком Кам'янецьких семінаристів - народників.

1882

Мати письменника з п'ятьма дітьми /Михайло, Лідія, Хома, Леонід та Ольга/ повертається до Вінниці у власний будянок. Батько до Вінниці не переїздить, пориває зв'язок з родиною.

1883

М. Коцюбинський переїздить у Вінницю. Живе з приватних лекцій. Багато читає творів рідної і чужої літератури.

1884

Пише перший твір "Андрій Соловейко", або "Вченіє - світ, а невченіє - тьма". Працює домашнім учителем в адвоката Деслава Неймана і вінницького діяча Тшцінського.

1885

Друге оповідання - "21 грудня", або "На Введеніє".

1886

Третє оповідання - "Дядько та тітка". /Усі три оповідання за життя письменника не друковано/. Смерть батька М. Коцюбинського в м. Тростянці. Мати осліпла. М. Коцюбинський виїжджає на приватну вчительську роботу в село Михайлівку, Ямпільського повіту.

1888

Михайла Коцюбинського обрано на гласного Вінницької Міської Думи /18. березня/.

1890

М. Коцюбинський почав друкувати свої твори в галицьких виданнях "Дзвінок", "Зоря", "Правда".

1891

Складає іспит на звання народного вчителя. Виїжджає в село Лопатинці. Тут придивляється до життя села, приятелює з селянами. Пише повість "На віру", оповідання "Ялинка", "Харитя".

1892

Пише оповідання "П'ятилотики" і казку "Завидулий брат" /"Казку з народного поля", як визначає твір автор/. Пише історично - літературний нарис "Яків Кухаренко". Працює в Орлі ївському та Ізмаїльському повітах на Басарабії у філоксерній Комісії, що веде боротьбу з паразитом винограду - філоксером.

1893

Пише оповідання "Діпов'яз", "Маленький грішник" і образок "Помстився".

1894

Написана казка "Хо".

1895

М. Коцюбинський працює в Філоксерній Комісії на південному березі Криму. Пише оповідання з життя молдаван "Для загального добра". Оповідання не дозволено друкувати. Царська цензура дає свій висновок: "Сочиненіє может визвать ненависть к властям". Пише твір "Пісня" /1901-1902р. названий автором "На крилах нісні".

1896

Другого січня Коцюбинський одружується з чернігівкою Вірою Єстинівною Дейш. Пише образок з молдавського життя. "Пе -Коптьор".

1897

Переїжджає до Чернігова. Губернатор не затверджує його на посаді в губернському земстві, як людину "неблагонадійну". Коцюбинський їде до Житомира, де працює в редакції місцевої газети "Волкизь". Пише оповідання "Посол від чорного царя" і нарис "У вагоні".

1898

Влаштується в Чернігіві на посаді "делопроізвідателя столе оцєнки недвижімих імуществ і народного образования" в Чернігівському земстві. Написав твір "Відьма".

1899

Написав нарис "В путях жайтана".

1900

Коцюбинський переходить на посаду статистика в чернігівську губернську земську управу. Пише оповідання "По-людському".

1901

Пише оповідання "Дорогов цїнов" і етюд "Лялечка".

1902

"На камені" /аквареля/, "Поединок" /образок/, "Цвіт яблуни" /етюд/.

1903

Написана перша частина повісти "Fata Morgana" /з сільських настроїв/ та психологічні етюд із циклу "З глибини": "Хмари" та "Утома". Етюд "Хмари" вперше надруковано в квалейному числі американської газети "Свобода".

1904

Докінчує цикл "З глибини" етюдом "Самотній". Написав новелу "У грішній світ", та оповідання "Під мінаретами". Разом з дружиною їде на відпочинок до Криму.

1905

На весні, почуваччи значне погіршення свого здоров'я /письменник був хворий на астму та туберкульозу легенів/, Михайло Коцюбинський виїжджає у Берлін до лікарів, де йому радять зробити подорож до південної Європи. Письменник їде з Берліну до Дрездену, а потім відвідує міста: Відень, Венецію, Флоренцію, Рим, Неаполь, Генуя, Мілан, Лцерна, Берн, Женеву, Цюрих, знову Відень і нарешті Львів.

У Львові М. Коцюбинський зустрічається з Іваном Франком. Коцюбинського обирають головою чернігівської "Просвіти".

1906

Пише оповідання "Сміх" і образок "Він їде".

1907

"Невідомий" /етюд/, оповідання "Personae gratae", " В дорозі!"

1908

Літом відпочиває в селі Кононівці на Подлявщині. Пише "Integrazzo" і "Як ми їздили до Крилиці". 17 вересня губернатор виключає Коцюбинського з "Просвіти"

1909

Пише оповідання "Дебют". В травні хвороба змушує Коцюбинського виїхати на лікування до Італії /на острів Капрі/. Виходить у світ оповідання Коцюбинського шведською мовою.

1910

Закінчує другу частину повісти "Fata Morgana". Перед поверненням Коцюбинського з Італії департамент царської поліції видає наказ: "політически неблагонадійний. Обратить внимание таможенных чиновников, тщательно осмотреть багаж, в случае обнаружения чего - либо преступного арестовать" Пише твір "Що записано в книгу життя".

1911

Літо відпочиває в Криму, звідки їде в Криворівню для збирання матеріалів до твору з гудульського життя - "Тіні забутих предків". Виходить перший том творів Коцюбинського російською мовою. 10. листопада знову їде на Капрі лікуватися. Пише "Сон", закінчує "Тіні забутих предків". На Капрі пише "Лист". Щоб звільнити Коцюбинського від тяжкої і нудної служби і дати змогу полікувати здоров'я, товариство прихильників української літератури призначає письменникові пенсію.

1912

На Капрі пише "Подарунок на іменини" і "Кони не винні". Пише вже в Чернігові останні свої твори: "Хвала життю", "На острові" /не закінчене/. У жовтні тяжко хворий письменник переїздить у Київ до клініки проф. Образцова.

Микола Зеров, славнозвісний критик і поет, в той час студент Київського Університету, відвідує в клініці в групов своїх колег хворого Михайла Коцюбинського.

1913

Наприкінці січня повертається Коцюбинський до Чернігова, вже майже в безнадійному стані.

25. квітня неблагання і передчасна смерть, за виразом поета О. Олеся, сплітає вічний вінок Михайлові Коцюбинському.

"З мого серця теж ллється струмок у море людського
горя..., тепла рука моя простягнена для дружнього
стиску там, де його треба, душа моя розкрита для
чужого горя, як квітка для роси"

Михайло Коцюбинський.

"... Коцюбинський любив життя, любив ясні барви,
живий рух, гомін природи і людини, не тікав од жит-
тя"...

Сергій Єфремов.

"Гарячий патріот, любив свій край і народ над усе,
готов був йому віддати всі свої сили, все своє
знання, весь свій талант".

Володимир Гнатюк.

"Творчість Коцюбинського - це не скінчена, а урвана
пісня, урвана на півслові..."

Сергій Єфремов.

"В його творах так багато світу, сонця, яскравих
барв, променистих образів, так багато ясного жит-
тя".

Сергій Єфремов.

"Творчість Коцюбинського - це одиноке явище в ук-
раїнській літературі... твори його дають надзви-
чайно глибоку перспективу у духовий світ, у вну-
трішній, де дійсність зверху вже губиться, і роз-
кривається світ новий, глибокий і таємничий".

Леснід Білецький.

"Між прозаїками 90-х років в на-
першому пляні стоїть М. Коцю-
бинський".

Іван Франко.

**І здається мені, що
письменник живий...**

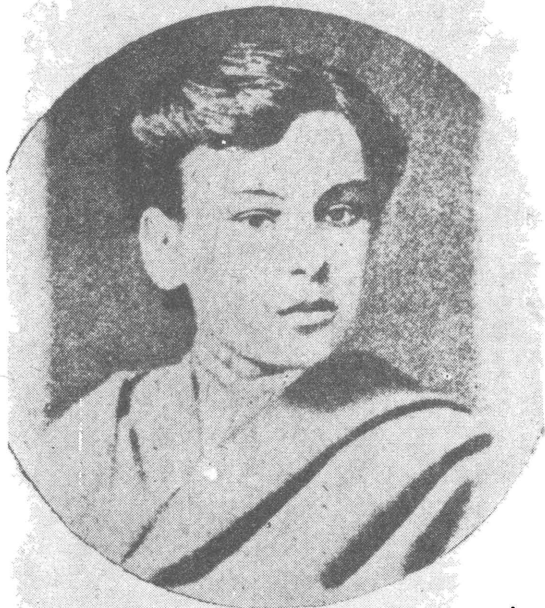

Михайло Матвійович
Коцюбинський -
батько письменника.

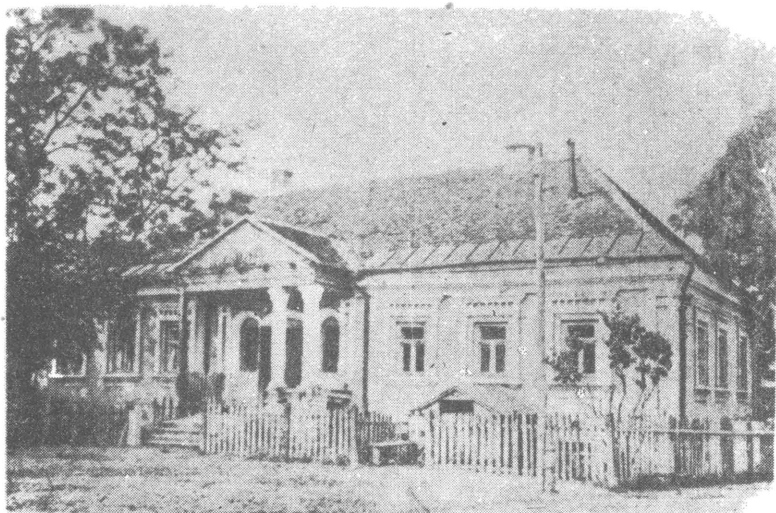
2.

Ликера Максимівна
Абаза - Коцюбинська -
мати письменника.

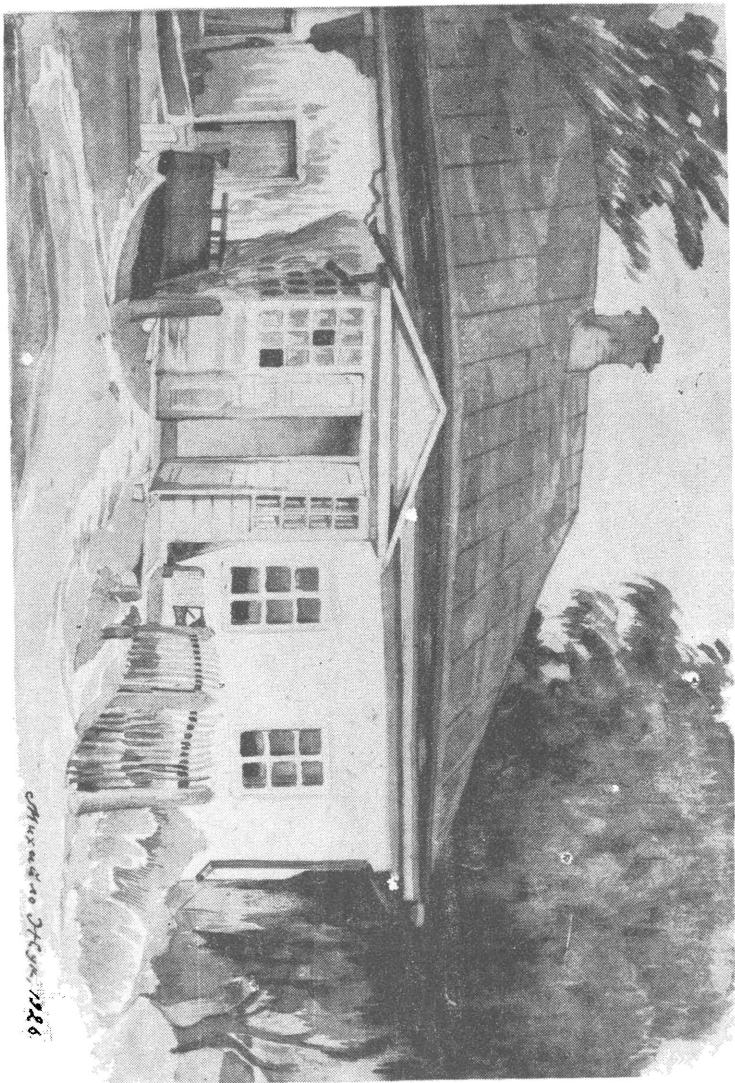

Михайло Коцюбинський
/ 70 р.р. /

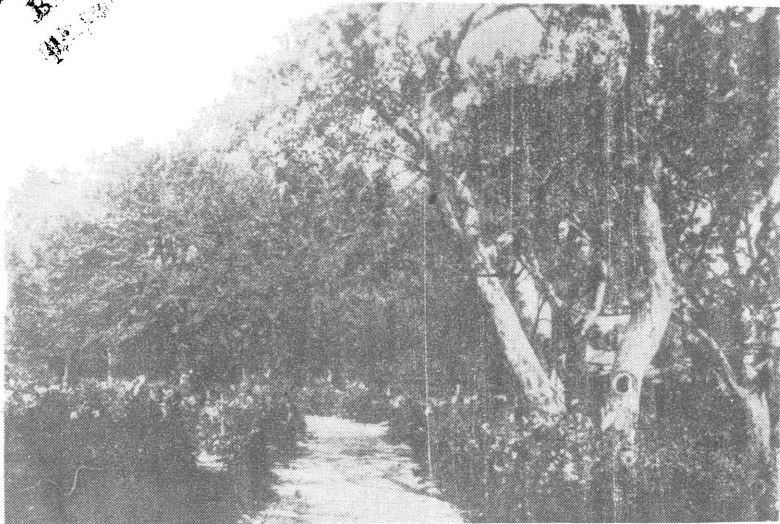

Будинок в м. Бару /на Поділлі/,
де мешкала родина М.Коцюбинського
/1871/.

Будинок Михайла Кодебинського у Віллиці до Реставрації і відкриття музею / 1926 р. / . Малюнок / акварель / проф. М. Жукє.

УКРАЇНСЬКА ГРОМАДА
ВІКТОРІЇ
1919-1920

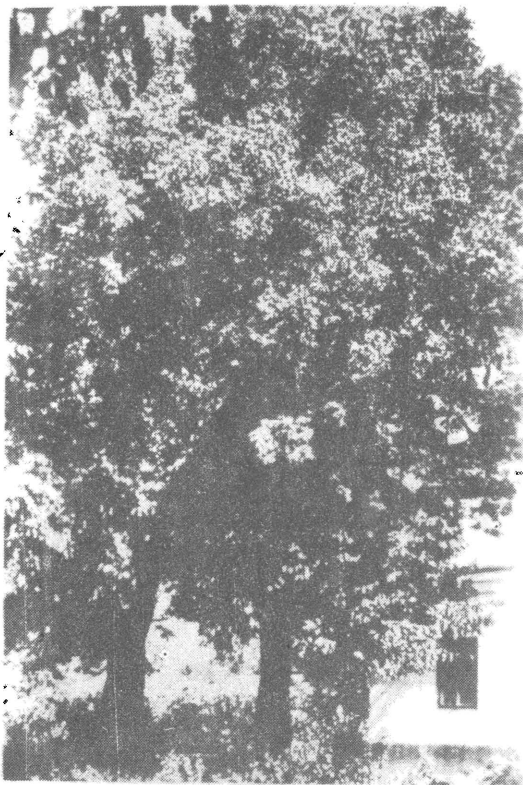

Садиба М. Коцюбинського у Вінниці.

"За хатю буде зелений садочок,
Навколо із квітів ряснений
віночок".

"Наша хатка".

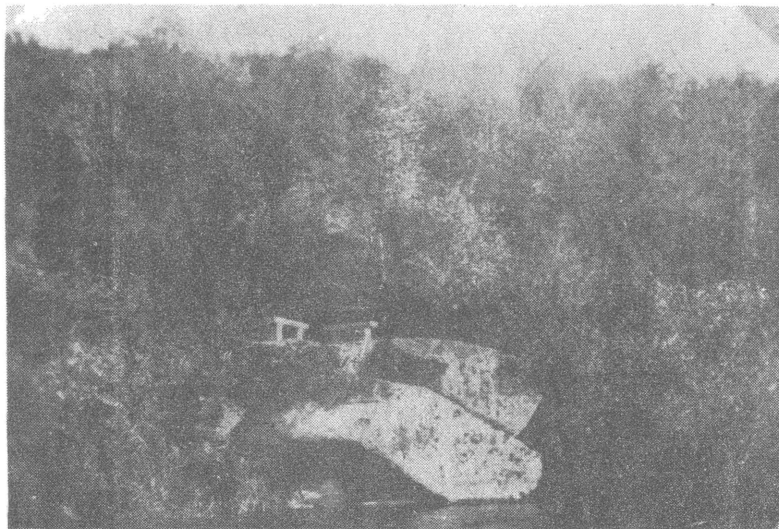
УКРАЇНСЬКА ГРОМАДА
ВІКТОРІЇ
1919-1920

Дві старі липи в садибі Коцюбинських у Вінниці. Улюблений куточок письменника - "Мусін куточок". Тут він грався дитиною, тут любив читати, тут і почав писати свої перші твори.

М. Коцюбинський у віницького адвоката Цеслава Неймана домашнім учителем. 1884 р. Стоять - М. Коцюбинський /ліворуч/ і Тшчінський. Сидить на підлозі /ліворуч/ приятель письменника Віталій Дзюбинський.

"Камінь Коцюбинського" в околиці міста
Вінниці над річкою Бугом. Тут Михайло
Коцюбинський писав свої ранні твори.
На камені - пам'яткова мармурова пли-
та з написом. Одне з улюблених місць
Коцюбинського поруч Києва і Кам'янця
на Поділлі.

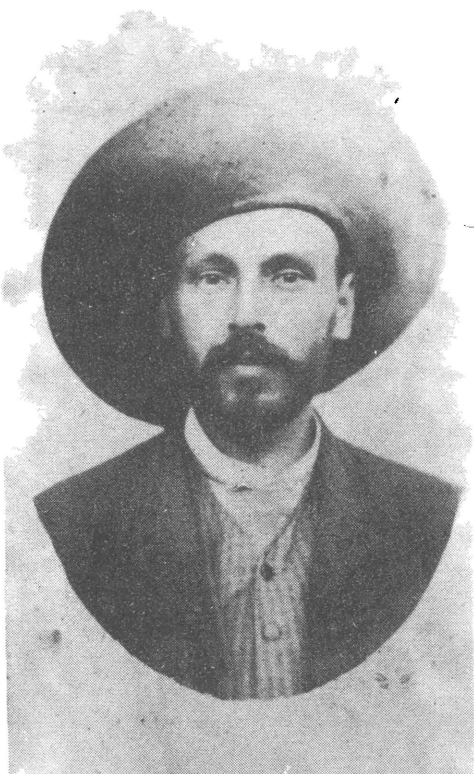
"Я слухав співи, яких ніхто не
чує: то співає моя душа..."

М. Коцюбинський.

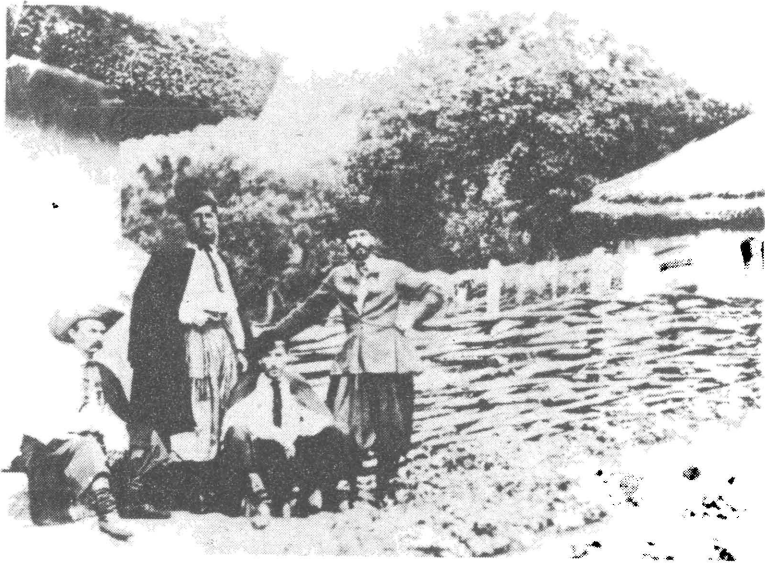
В. Тарноградський

К О Ц Ю Б И Н С Ь К И Й

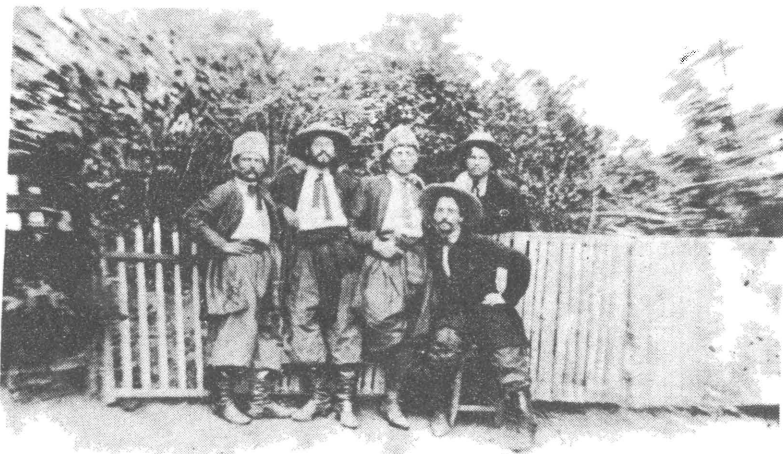
Є над Бугом скала, там в юнацькі дні
Коцюбинський писав свої твори.
Тихо... Вітер шумить в голубій даліні,
Та говорять про щось осокори.
І здається мені, що письменник живий,
Там сидить і рядки свої пише...
Ранок... Вінниця спить... Аромат лісовий
У лице прохолодою дише.
Боротьби і життя розкриває глибіню
Той, хто в образах вічнеє творить,
Хто у творах живе, бо серцям покоління
Невмирущее слово говорить.
Доки сонцем горить неба синє шатро,
Дишуть шастям та радістю груди,
Доки в море несе буйні хвилі Дніпро —
Україна тебе не забуде...

М. Коцѣбинський на Басарабіі.
1892р.

М. Коцюбинський серед робітників філоксерної комісії. 1892 - 1895р.р.

УКРАЇНСЬКА ПРОМЕТЬ

З.с. Дурдзулешти, коло м. Рені,
на гори за Дунаєм й на плавні

Краєвид Басарабії. Власноручний малюнок М. Коцубинського з особистим підписом: "6 жовтня 92 р. З.с. Дурдзулешти, коло м. Рені, на гори за Дунаєм й на плавні". Малювати Коцубинський любив ще з ранніх літ і не кидав цього приємного для нього заняття і в дорослому вже віці. Для мистця слова це було дуже в пригоді.

М. Коцубинський серед робітників флюксерної комісії /1892-1895/.

Михайло Коцубинський
1895.

М. Коцюбинський
1897

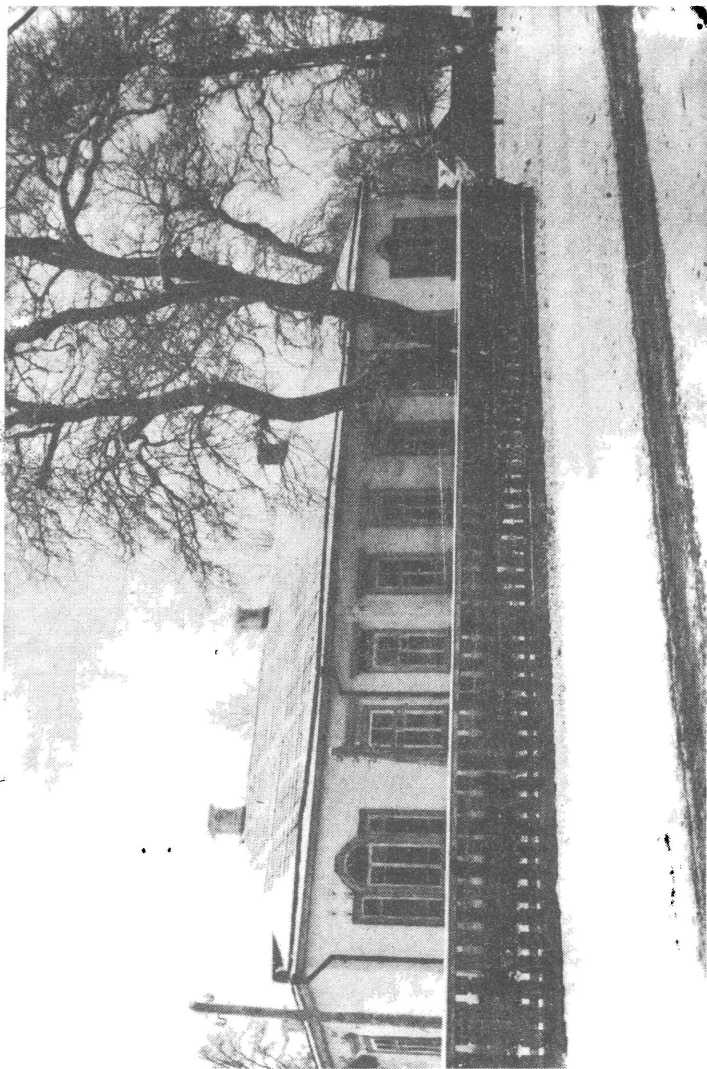
М. КОЛДЕНСЬКИЙ СЕРЕД ДРУЗІВ У ЧЕРНІГОВІ. 1897. /ЗІЛВА ПЕРШИМ
Б. ГРИЧЕНКО І ДРУЖИНА М. КОЛДЕНСЬКОГО; ТРЕТІМ СТОІТЬ МИХАЙЛО
КОЛДЕНСЬКИЙ.

Михайло Коцюбинський з дружиною
Вірою Дейш. 1898р.

М. Коцѣбинський /1900/.

Будинок статистичного бюро в Чернігові, де працював Михайло Коцюбинський.

М. Коцубинський.
фотографія опублікована вперше
в Чернігові 1928 р.

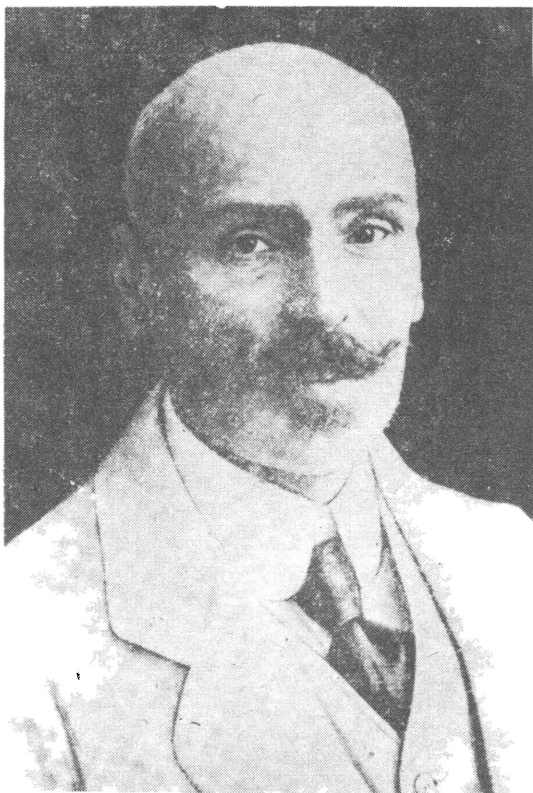

Іван Франко, Михайло Коцюбинський,
Володимир Гнатюк - /1905 р./.

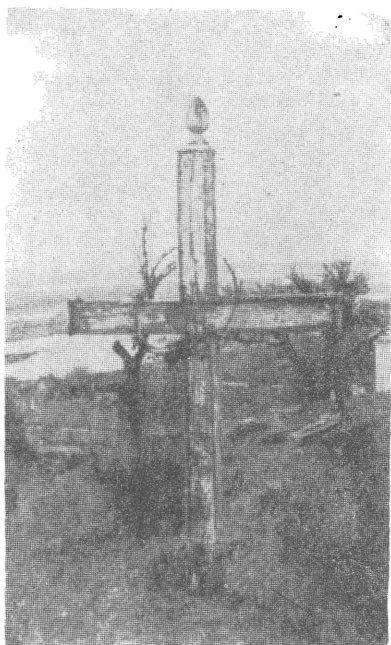
Фоторепрод. В.Проня.

М. Кодрибинський /1909/. Портрет роботи проф. М. Жука.

М. Коцубинський. Фото з останніх років життя.

Могила Михайла Коцюбинського
в Чернігові. /фото 1928 р./.

УРИВКИ З ТВОРІВ

"Усе життя моє в літературі".

М. Коцюбинський.

УКРАЇНСЬКА ГРОМАДА
ВІКТОРИ
MELBOURNE

„ХФ“

„Ліс ще дрімає в передранішній тиші... Непорушно стоять дерева, загорнені в сутінь, рясно вкриті краплистою росою. Тихо навкруги, мертво... Лиш де-не-де прокинеться пташка, непевним голосом обізветься з свого затишку. Ліс ще дрімає... а з синім небом вже щось діється: воно то зблідне, наче від жаху, то опاخне сяйвом, немов од радощів. Небо міниться, небо грає усякими барвами, блідим сяйвом торкає вершечки чорного лісу... Стрепенувся врешті ліс і собі заграв... зашепотіли збуджені листочки, оповідаючи сни свої, заметушилась у травичці комашня, розітнулося в гущині голосне щебетання й полинуло високо туди, де небо міниться, де небо грає всякими барвами...“

"І ЗНОВ ПЕРЭД СЕМЕНОМ ЧОПНЕ ПООРАНЕ ПОЛІЕ З АРАМІ ТА ВІКОЛІНКАМІ, ШЕ ЧОПНІ-
ШКАМІ, ШЕ СМЕТЛІВКАМІ І ЗНОВУ СЕМЕНЕ НАВІЛІТ, ОВДІІ ПАНОСЬКІУ НІБІУ, ПОЛ'УКІВЕ НА
ЧУЖІ БОЛІН..." / "ЛІПОВ'ЯЗ" /
МАЛ. Г. ПУСТОБИЛІТ

„ НА КРИЛАХ ПІСНІ “

Чи знайоме вам те гостре, до фізичного болю гостре почуття нудьги за рідною країною, яким обкипає серце од довгого пробування на чужині? Чи відомий вам такий психічний стан, коли за один рідний звук, один образ рідний ладен буваєш заплалати роками життя?..

У такому власне стані блукав я одної весняної днини по-над річкою Прутом, у південній Басарабії. Яюсь не тішили око моє ані розлогі, яро-зелені, порізані блакитними озерцями-та гірлами плавні, що розляглися за річкою в Румунії, ані жовті, заліті хвилею виноградників по підгірью, шпилясті гори, що тиснуться по-над Прутом з цього боку...

Од заходу насувалася чорна хмара, душний вітер з імпетом бив об гори, хвилював комиш у плавнях, обривав листя виноградне та гнав його по чорній, каламутній, немов поораній хвилями, річці... Лагодилася буря. Але я байдужно дивився на грізні потуги натури, не торкала яюсь мого серця дика краса південної грози... Роззятрений нудьгою, затоплений в задумі, плентавсь я тихою ходою берегом річки, не помічаючи навіть, як чорна хмара обіймала крайнебо, тихо лізла догори... драгліла вже над головою моєю... і тільки перші краплі буйного дощу, що з глухим гуком впали на землю серед раптової тиші, змусили мене озирнутися навкруги, пошукати певного захисту од зливи. Але не встиг я ще й озирнутися гаразд, як по моїх напружених нервах ударила хвиля рідних, близьких міні звуків. Я виразно почув журливо-поважний голос української пісні. Що це? У цьому глухому закутку Басарабії— пісня моєї країни? Чи не омана це, чи не хвороблива часом уява моя викликала галюцинацію слуху?.. Я навіть трохи змішався. Але ні, це не уява: я чую, як пісня дужчає, здіймається вгору, перекочується могутнім грюкотом і гине тихим акордом в плюскоті зливи. Так, це співають, але де і хто? Я почав прислухатися та роздивлятися й незабаром помітив, що голоси лунали з молдаванської „колиби,“ це-б-то гостроверхої комишевої халабудки, яку звичайно став-

лять по виноградниках про вартового. „То, мабуть заробітчани,—подумав я,—яких загнав дощ у колибу“—та наважився й собі податися туди, щоб у гурті перечекати дощову годину.

У колибі було темно; на превелику силу, натуживши зір, здолав я розгледіти своїх товаришів негоди: було їх чоловіка з десять. На моє привітання вони одповіли всі в один голос і посунулися, поступаючись місцем на ксліді край дверей. Пісня замовкла. Спочатку було якось варівно: чужа людина, очевидячки, псувала трохи настрої. Де хто кинув увагу про дощ, де хто обіззався жартом, сміхом... Але мелодія, опанувавши душею, загніздившись там, не хутко німіє... Вона сповнює груди, рветься наверх і, прибравшись в поетичні шати слова, вільно, як пташка, шукає простору..

Тим то й мої співаки ненадовго замовкли. Хтось стиха завів пісню, до нього пристав ще один голос, а за хвилину підхопила й решта... Співано чумацьку пісню.

Не знаю, чи то з усіма таке діється, чи то лише зі мною, спраглим усього рідного, тепер далекого сд мене, але звуки пісні, що торкалися мого вуха, лягали перед очима фарбами, малювали міні з дивною яскравістю цілі образи. Я перелітав на крилах пісні в давно минуле, я жив у минулому, я бачив, чув, з тріпотанням сердечним одчував смуток, радість та всі періпетії тих почувань...

Ясно, ясно сонечко сходить,
А хмарнесенько заходить...
Смутен, смутен чумацький отаман —
Він по табору ходить...

І уявляється міні степ. Широкий, необмежний, незайманий степ. Передранішній вітер злегка хвилює тирсу. Білде небо мигтить зірками до білакиті, що оповила степову далечінь. У синьому тумані ледви мріють могили. Чорніють здалека лози. Межи небом і землею якась таємна змова. Чи то вони чаклюють удвох, чи що, бо якоюсь таємницею віе од того необмежного синього простору...

„Дорогою Ціною“

Чимало води утекло в Дунаю з того часу.

На високій басарабській полинині, де удень ко-
тяться брудна хвиля овечої отари, а ночами сумно
гуде вітер, стоїть одиноко високий пам'ятник, поста-
влений на згадку розливу людської крові. Там колись
бились турецькі яничари з московським військом.

Тьмяно світяться вікна у маленькій халупці, де
сторож варить собі убогу вечерю. Весело, з тріском
палає в печі сухий комиш і гуготить у комині. В печі
щось булькає. Сивий дід гріє свою бороду біля вогню
і слухає розмову вітру.

Що не кажить, а він живий, той вітер. Він летить
здалеку, понад тихими селами і забирає по дорозі,
всичує в себе і тишу села, і клекіт міста, шемрання
темного лісу, дзюрчання вод і дзвін стиглого колоса.
Він несе в собі весь гомін землі, од тихого брєніння
мушки до гуркоту грому, од скритого зідхання серця
до крику смертельної розпуки.

Треба тільки уміти слухати. А дід навчився. Довгі
роки самотнього життя серед розлогих просторів, у
цьому царстві вітру, навчили його розуміти таємну
розмову. Ось і тепер приносить йому той вірний то-
вариш усякі звістки світа і кидає, мов цінний дарунок,
у комін халупки.

„НА КАМЕНИ“

—Ти далеко?

Алі здригнувся. Голос ішов з верха, з даху, і Алі підняв туди очі. Фатьма стояла під деревом, тінь од якого вкривала Алі.

Він спаленів і заїкнувся.

—Я з гір.

—З-під... Смирни... далеко звідси...

Мовчанка.

Кров бухала йому до голови, як морська хвиля, а очі поломила татарка й не пускала од своїх.

—Чого забився сюди? Тобі тут сумно?

—Я бідний—ні зірки на небі, ні стебла на землі!

Заробляю.

—Я чула, як ти граєш...

Мовчанка.

—Весело... У нас в горах також весело... музики, дівчата веселі... у нас нема моря... А у вас?

—Близько нема...

—Йохтер? І ти не чуєш у хаті, як воно дихає?

—Ні, у нас замість моря—пісок... Несе вітер гарячий пісок і ростуть гори, немов горби верблюжі... У нас...

—Цсс!

Вона наче ненароком висунула з-під ферендже білий випещений вид і поклала з фарбованим нігтем палець на повні і рожеві уста.

Навкруго було безлюдно. Блакитне, як друге небо, дивилось на них море і лиш біля мечету просунулась якась жіноча постать.

—Ти не боїшся, ханим, розмовляти зо мною? Що зробить Мемет, як нас побачить?

—Що він схоче...

—Він нас заб'є, як побачить!

—Як він схоче...

Тим часом за ним, над кручею кидалась, як чайка, Фатьма... З одного боку було ненависне море, з другого ще більш ненависний, нестерпучий різник. Вона бачила його побаранілі очі, недобрі сині уста, коротку ногу і гострий різницький ніж, яким він різав віди. Її душа перелинула через гори. Рідне село. Зав'язані очі. Грають музики, і різник веде її звідти над морем, як овечку, щоб заколоти... Вона розпучливим рухом закрила очі і втратила рівновагу... Синій халат в жовті півмісяці похилився поза скеля і зник серед крику сполоханих чайок...

„FATA MORGANA“

Ідуть дощі... Холодні осінні тумани клубочаться вгорі і спускають на землю мокрі косої. Пливе в сірій безвісті нудьга, пливе безнадія і стиха хлипає сум. Плачуть голі дерева, плачуть солом'яні стріхи, вмивається сльозами убога земля і не знає, коли осміхнеться. Сірі дні змінюють темні ночі. Де небо? Де сонце? Міріади дрібних крапель, мов вмерлі надії, що знялись занадто високо, спадають додолу і плывуть, змішані з землею, брудними патьоками. Нема простору, нема розвати. Чорні думи, горе серця, крутяться тут, над головою, висять хмарами, котяться туманом, і чуєш коло себе тихе ридання, немов над умерлим...

Маленьке, сіре, заплакане віконце. Крізь нього видко обом— і Андрієві, і Маланці,—як брудною розгрузною дорогою йдуть заробітчани. Ідуть та йдуть, чорні, похилені, мокрі, нещасні, немов каліки-журавлі, що відбилися од свого ключа, немов осінній дощ. Ідуть і зникають у сірій безвісті...

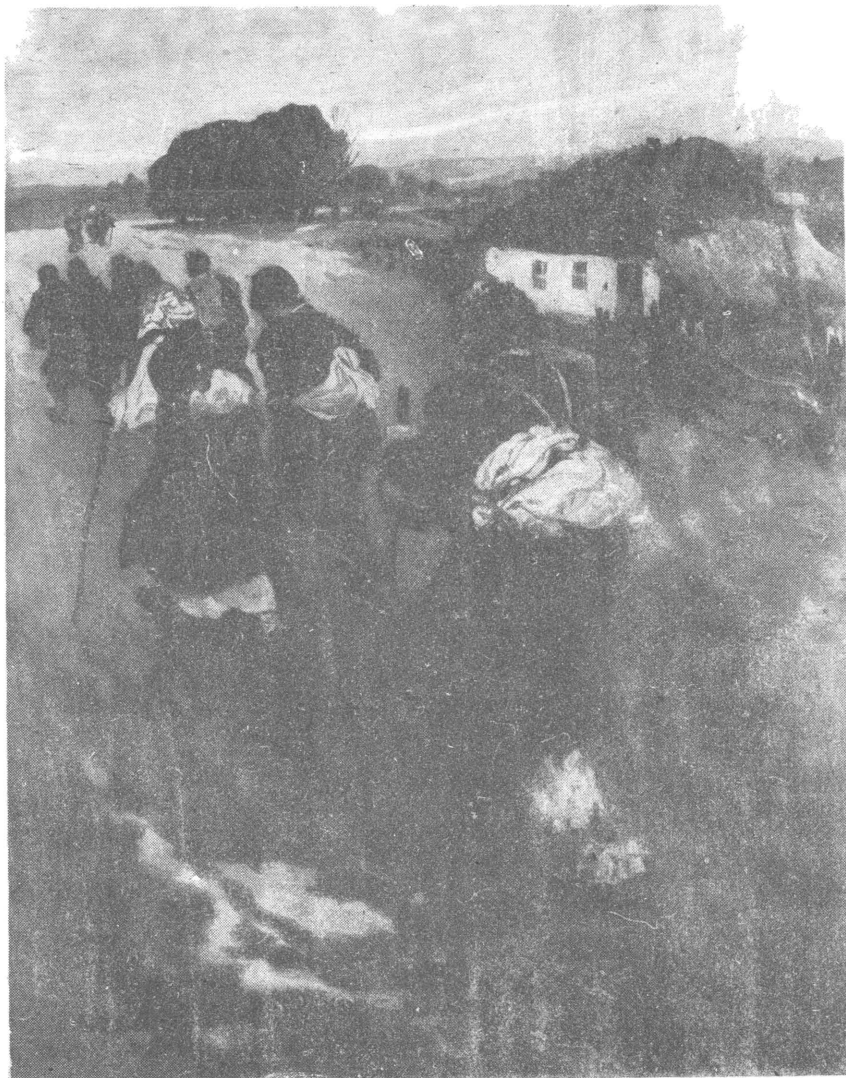
Тьмяно в халупці. Цідять морок маленькі вікна, хмуряться вогкі кутки, гнітить низька стеля й плаче зажурене серце. З цим безконечним рухом, з цим безупинним спаданням дрібних крапель плывуть і згадки. Як краплі ці—упали й загинули в болоті дні життя, молоді сили, молоді надії. Все пішло на других, на сильніших, на щасливіших, немов так і треба.

Немов так і треба...

А дощ іде.. Горбатими тінями у хатнім присмерку сидять старі, немов рішають загадане Гудзем завдання—чи прийде коза до воза?

А мабуть, прийде...

Коло Гуці скоро скупчилась молодь. Од нього вперше почули, що села скрізь гуртуються в спілки. Довгими осінніми вечорами велись безконечні розмови та суперечки. В своїм невеличкім гурточку він завів новину—гуртову працю. Разом орали й мололи—і все виходило краще та швидше у них, ніж у людей. Якось сама собою перевелась на селі п'яна парубоча сваволя, бійки та нічний галас. Ті, що недавно робили бешкет, втяглись у роботу, у гуртове читання. Навіть старі хвалили Гуцу. Вони ходили розпитати у нього, чи скоро буде нарізка. Він певно знає. Марко сміявся. Ніхто з доброї волі землі не дасть.—Як! не будуть землю ділити? Що ж тоді буде? Що їм робити?

"БРУДНОЮ РОЗГРУЗМОЮ ДОРОГОЮ ІДУТЬ ЗАРОБІТЧАНИ. ІДУТЬ ТА ІДУТЬ ... ЧОРНІ,
ПОХИЛІ, МОКРІ, БЕЗАСНІ, НЕМОВ КАЛІКИ ЖУРАБЦІ..."/ "ФАТА МОРГАНА" / .

МАЛЮНОК І. ТИЖКЕВИЧА.

" ФАТА МОРГАНА " - МАЛАНКА . МАЛ. КАСІЯН.

„ ХМАРИ “

Коли я дивлюсь на хмари, ті діти землі і сонця, що, знявшись високо, все вище і вище мандрують блакитним шляхом,—мені здається, що бачу душу поета.

Я впізнаю її. Он плыве чиста і біла, спрагла неземних розкошів, прозора і легка, з золотим усміхом на рожевих устах, тремтяча бажанням пісні.

Я бачу її. Велика і важка, повна туги й невилаканих сліз, вагітна всіма скорботами світа, темна од жалю до нещасної землі, вона клубочиться чорними хвилями, важко дихає переповненими грудьми, ховає лице од сонця і гірко плаче теплими сльозами, аж поки не стане їм легше.

Я знаю її. Вона... Неспокійна, вся насичена вогнем, вся палаюча великим і праведним гнівом. Мчить-ся шалено по небу і підганяє ліниву землю золотою різкою... Вперед... вперед... швидше разом із нею... в мільйон раз швидше в повітрі... І гукає так, щоб усі почули, щоб ніхто не спав, щоб усі прокинулись.

Я розумію її. Вічно невдоволена, вічно шукаюча з вічним питанням— „нащо? до чого?“— вона спустила сірі крила над землею, щоб не було видно сонця, щоб потопала в тінях земля, і сіє дрібну мряку суму...

Поете, я не дивуюсь, що любиш хмари. Але я співчуваю тобі, коли з тужливою заздрістю стежиш за хмаркою, що тоне, розпливається і гине в блакитній пустелі.

"КОЛИ АНДРІЙ ВОЛИК ПРОХОДИВ ПОВЗ ГОЛОВНИЙ БУДИНОК ПОГОРІЛОЇ САХАРНІ, З СТІН РУІН З ГАЛАСОМ ЗНЯЛОСЬ ВОРОНЯ, А В СЕРЕДИНУ З ЛОСКОТОМ ПОСИ-
ВАЛИСЬ ТИНК І ЦЕГЛА". /"ФАТА МОРГАНА"/. МАЛЮНОК І.ІЖАКЕВИЧА.

„СМІХ“

— Панів бють... — жалібно поясняв пан Вале-
рян і з здивуванням побачив, що сите тіло Варвари
тіпається, немов од стриманого сміху.

— Чого ви?

— Я та-а...

І раптом сміх той прорвався.

— Ха-ха-ха!... Бють... і-нехай бють... Ха-ха-ха!... Бо
годі панувати... ха-ха-ха!... Слава-ж тобі, Господи, до-
чекалися люде...

Вона аж перехрестилася.

Лице в неї налялось кровю, очі спалахнули, вона
підперла боки червоними, голни по лікоть руками і хи-
талась од сміху, як пiana, аж великі груди її скакали
під зайлосеним убранням.

— Ха-ха-ха!... а-ха-ха!..

Вона не могла здержати сміху, непереможного,
пьяного, що клекотів у грудях і лиш як піну викидав
окремі слова.

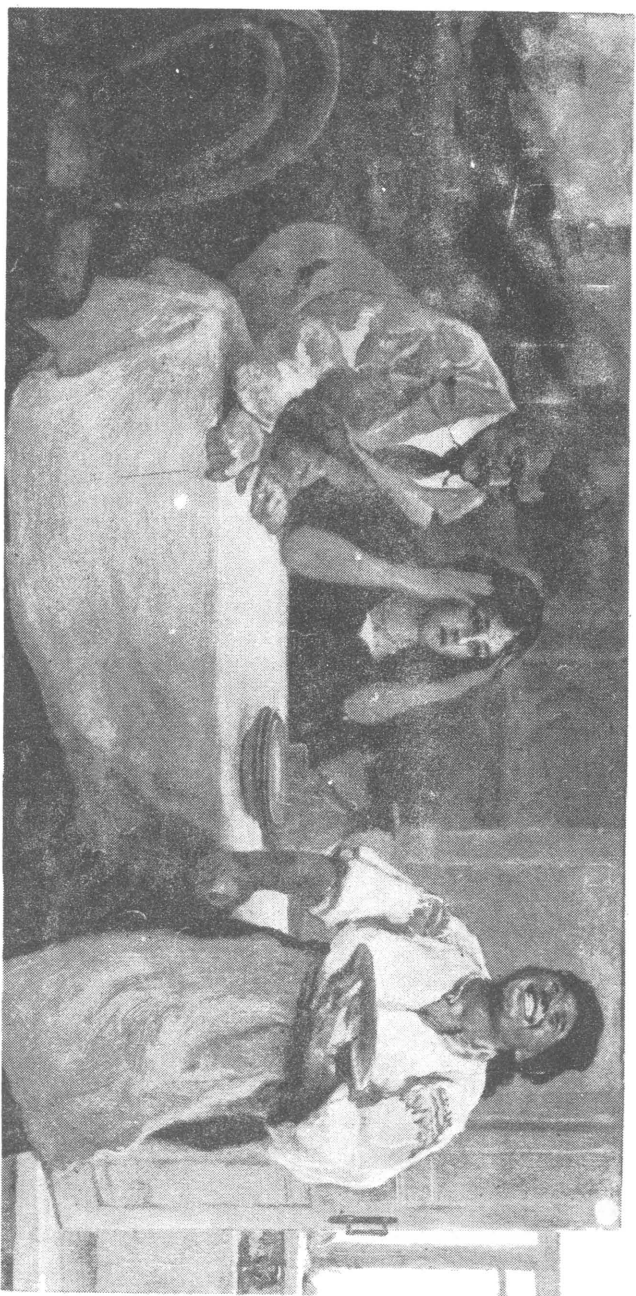
— Ха-ха-ха!.. всіх... викоренити... ха-ха-ха!.. щоб
і насіння... всіх!.. а-ха-ха!.. — Вона аж хлипала.

Той дикий регіт один скавав по хаті й було од
нього так бодізно й лячно, як од шаленого танцю го-
стрих ножів, блискучих і холодних. Немов дощ блиска-
вок сипав той сміх, щось було убійче і смертельне
в його перелівах і наводило жах.

Чубинський аж ухопився за стіл, щоб не впасти.

Той сміх бив йому просто в лице. Що вона го-
ворить? Щось неможливе, безглузде...«

Лише в кухні опам'ятався, коли побачив Варвару
серед тих обставин, в яких четвертий рік вона перебу-
вала: »побачив те, біля чого щодня проходив, як той
спілий. Ті босі ноги, холодні, червоні, брудні й поре-
пані... як у тварини. Дранку на плечах, що не давала
гепла. Землястий колір обличчя... синці під очима... То
ми все ззіли, разом з обідом... Синій чай у кухні,
тверду лаву, на якій спала... поміж помий, бруду й ча-
ду... ледви прикриту... Як у берлозі... Як та тварина...

"НЕМОВ ЮМ ВЛИСКАВОК СИЛАВ ТОҢ СМІХ, ЩОСЬ БУЛО УВІВЧЕ І СМЕРТЕЛЬНЕ В МОГО
ПЕРЕЛІВАХ І НАВОДИЛО ЖАХ. ЧУВНИСЬКІЙ АЖ УХОПІВСЯ ЗА СТИЛІ, МОВ НЕ ВЛАСТИ".
/ "СМІХ" / . МАЛЕНЮК І . ІВАНКОВИЧА.

„ ПІД МІНАРЕТАМИ “

“... З того вийшло б погане для обох нас. Айше казала, що тобі краще, що ти вже ходиш — і за це дякую богові. А він би міг тяжче скарати тебе за твоє глузування з нашої віри. Ти до мене писав, а я збиралась довго, не знала, що маю сказати. Наслав Аллах на мою бідну голову думи, а я билась у них, як павук у тенетах. Важка голова стала, а серце ще важче. Побила посуду, як несла батькові каву, спалила плав, допомагаючи матері, і не було що їсти в той день. Мати побила, а я не винна: все через думи. По ночах теж думаю — чи були б ми з тобою щасливі? Чи благословив би Аллах шлюб наш проти волі батьків наших? Я знаю, вони не так думають, як ми... та вони ще живі, а пророк сказав: спусти перед ними крило твоєї покори, слухайся їх. Ти пишеш, Рустеме, про новий світ, обіцяєш показати його мені, — душа моя рветься до нього — та чи прийняло б серце наше радість, коли б упала на землю сльоза з батьківського ока? Я довго думала, Рустеме, так довго, що лиця в мене запалились, наче від посту, а руки втратили силу. Мої очі не знають сну й червоні од сліз. Аллах милосердний змилювавсь надо мною й сказав мені в серці моєму: кріпись. Нехай Рустем піде до батька, впаде йому в ноги і скаже: мій гріх, моя покута. Тоді твоя буду навіки. Тоді виблагай в батька дозвіл побратись — і мій тато пристане на це. Такі думи вклав мені бог в серце одної ночі і я не смію зламати його слово. Коли ж цього не зробиш — така моя доля. Кожній людині до шиї Аллах прив'язав його птаху. Так каже пророк. Не пиши мені більше, не шукай стрічі. Я буду твоєю перед людьми й богом, чесно, одкрито, як у людей. Прости, Рустеме, за ті необачні слова, що я досі писала й говорила. Шайтан замутив тоді мій розум. Твоя нещасна Мір'ем”.

"ПРОПЕЦИЯ ВСЕ НАБЛИЖАЛАСЯ. КОЛИ Ж НАРЕШТИ ЙІ ОБВИНЬ ДУХ ЛЮДСЬКОЇ МАГИ І
ОХОПИЛИ СТРАШНІ ДНІ НЕЙ ГОЛОСИ, СИЛА ЕСТЕРКА СТАЛА, ПИВНА ПУХА, НЕ
МОБ ВАЖЛА СНИНТИ ЛАВУ І ЗАКРИЧАЛА: - СЛУХАЙ, КУЛИ ТИ ЙДЕШ, СИННІСЬ...
ДОЗОЛИ КРОВИ..."

/ "ВІН ЙДЕ" / : МАЛЮНОК І. ІВАКЕВИЧА.

„INTERMEZZO“

Ми таки стрілись на ниві — і мовчки стояли хвилину — я і людина. То був звичайний мужик. Не знаю, яким я йому здався, але крізь нього я раптом побачив купу чорних солом'яних стріх, затертих нивами, дівчат у хмарі пилу, що вертають з чужої роботи, брудних негарних, з обвислими грудьми, кістлявими спинами.. блілих жінок у чорних подертих запасках, що схилились, як тіні, над коноплями.. пранцюватих дітей всуміш з голодними псами.. Все, на що дивився й чого наче не бачив. Він був для мене наче палічка дирижера, що викликає раптом з мертвої тиші цілу хуртовину згуків.

Я не тікав; навпаки, ми навіть почали розмову, наче давні знайомі.

Він говорив про речі, повні жаху для мене, так просто й спокійно, як жайворонок кидав на поле пісню, а я стояв та слухав і щось тремтіло в мені.

Ага, людське горе, ти таки ловиш мене? І я не тікаю? Вже натяглися ослаблені струни, вже чуже горе може грати на них!

Говори, говори...

Що говорити? У цім зеленім морі він має тільки краплину. До кого прийшла гарячка та подушила діти, тому ще легше. На іншого зглянеться бог.. А в нього аж п'ять ротів, як вітряків, щось треба кинуть на жорна.

..П'ятеро діток голодних чомусь не забрала гарячка“.

Говори, говори...

Люди хотіли голіруч землю узяти, а тепер мають: хто їсть сиру, хто копає її в Сибіру.. Йому ще нічого: рік лупив воші в тюрмі, а тепер раз на тиждень становий б'є йому морду...

..Раз на тиждень б'ють людину в лице“.

Говори, говори.

Як тільки неділя — люди до церкви, а він „на явку“ до станового. А все таки менша образа, як від своїх. Боїшся слово сказати. Був тоді приятель і одностудець, а тепер може продає тебе нишком. Відірвеш слово, як шматок серця, а він кине його собакам.

"МИ ТАКИ ВСТРЕЛИМСЯ НА НИВІ І МОВЧКИ СТОЯЛИ ХВИЛИНУ - Я І ЛЮДИНА".
/ "ІНТЕРВ'Ю" / . МАЛЮНОК Г. ПУСТОВИТЛА.

„Найближча людина готова продати“.

Говори, говори...

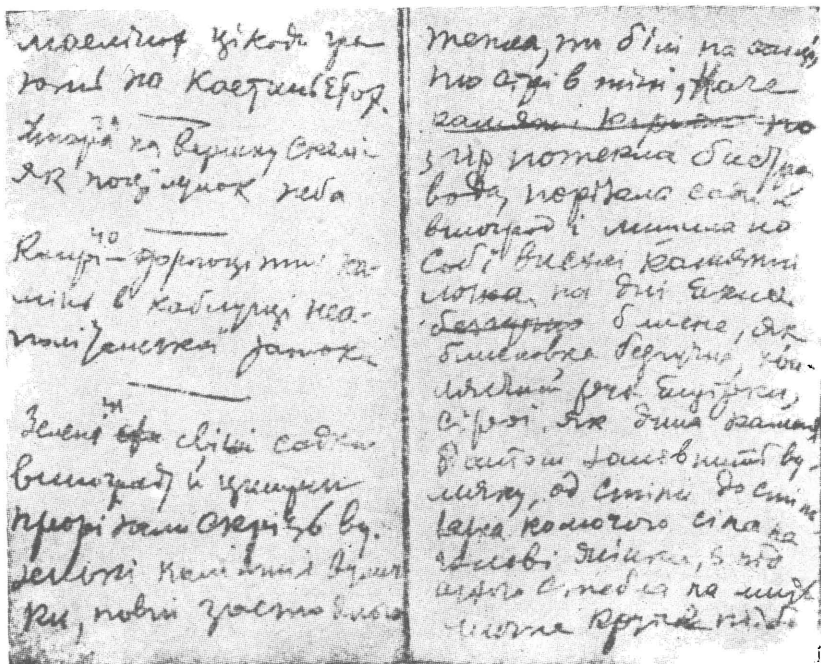
Ходиш між людьми, як між вовками. Одно — стережешся. Скрізь насторожені вуха. Скрізь простягнені руки. Бідний в убогого тягне сорочку із плота сусід у сусіда, батько у сина.

„Між людьми, як між вовками“

Говори, говори...

Людей їдять пранці, нужда, горілка, а вони в темноті жеруть один одного. Як нам світить ще сонце і не погасне? Як можемо жити?

Говори, говори. Розпечи гнівом небесну баню. Покрий її хмарами твого горя, щоб була блискавка й грім. Освіжи небо й землю. Погаси сонце й засвіти друге на небі. Говори, говори.

Сторінки записної книжки М. Коцюбинського.

„ТІНІ ЗАБУТИХ ПРЕДКІВ“

Але він не з'являвся...

Була гаряча днина. Игрець закурився, земля парувала, од Чорногори бігли безперестанку хмари та виливались дощі, на які збоку світило сонце. Так було парно, що Палагна нізащо не полізла б на грунь, коли б не приснився їй сон, який віщував для худоби недобре. Вона хотіла одвідати корови у лісі. Круг неї гори курились од мричі, наче скипіли гірські потоки і запарували. Черемош знизу шумів. Йому твердо було лежати на скелях, і він перескакував з каменя на камінь. Але ледве встигла Палагна злізти на верх, коли од Чорногори махнув крилом вітер і захитав дерева. — «Коли б не було бурі», — погадала вона і обернулась лицем до вітру. Ну, так і є... Там клекотіла важка сіньобіласта хмара. Здавалось, сама Чорногора знялася в небо, готова спуститись на землю та все роздушити. Вітер біг перед нею та розпихав смереки, а гори й долини зчорніли одразу, як після пожежі. Нічого було і думати іти далі. Палагна заховалась під наметом смереки. Смерека скрипіла. Здалеку м'яко котився грім; тіні прудко бігли по горах, змиваючи фарби, а високі гаджуги згинались удвоє по далеких верхах. — «Ще аби градом не вергло», — лякалась Палагна, загортаючись у кептар.

А над головою уже шуміло. Там, в Чорногорі, чорнокнижники сікли десь лід по замерзлих озерах, а душі страчених нагло збирали той лід у міхи і мчались з ними на хмарах, щоб розсівають по землі. «Пропадуть сіножаті, засипле їх льодом і буде плакати голодна худібка», — думала гірко. Але не встигла скінчити думки, як вдарив грім. Захиталися гори, гаджуги впали верхами на землю, земля піднялась, і все закрутилось у вихрі. Палагна ледве встигла вхопитись

за стовбур і мов крізь туман побачила раптом, як дряпавсь на гору якийсь чоловік. Боровся з вітром, розкидав ноги, неначе рак, хапався руками за камінь і все дерся на верх. Ось він вже близько, зігнувся удвоє, біжить — і врешті став на вершку. Палагна пізнала Юру.

— Цес певно до мене... — налякалась Палагна, але Юра, видимо, її не бачив.

Став проти хмари, одна нога наперед, і склав руки на грудях. Закинув назад бліде обличчя і вперся похмурым оком у хмару. Стояв так довгу хвилину, а хмара ішла на нього. І раптом сильним рухом він кинув кресаню на землю. Вітер зараз звіяв її в долину і підхопив на голові в Юри довге волосся. Тоді Юра підняв до хмари ціпок, що тримав у руці, і крикнув у синій кліт:

— Стій! Я тебе не пускаю!..

Хмара подумала трохи і пустила в одповідь вогню стрілу.

— Ой! — закрила Палагна очі рукою, як розсипались гори.

Але Юра так само міцно стояв, і кучері вились на голові в нього, як у гнізді гадюки.

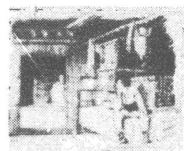
— Ага! ти так! — крикнув Юра до хмари. — То я мушу тебе заклинати. Я закликаю вас, громи й громовинята, тучі і тученята, я розганяю тебе, фортуно, наліво, на ліси й води... Іди, рознесися, як вітер, по світі... Розсядься й розсипся, ти тут сили не маєш...

Але хмара тільки моргнула зневажливо лівим крилом і почала завертати направо, понад царинки.

— Нещастє! — стиснула руки Палагна, — чисто виб'є сіна...

Фото гудула, вивезене Коцѣбинським з села Криворівні.

Ілюстрації до "Тіней забутих предків"
О. Кульчицької.

„НА ОСТРОВІ“

І так роками.

Там десь, глибоко, під сірим дзвоном коріння, щось вистигає таємно, витягаючи силу з серця землі, а агава з одчаєм стулює листя, немов почуває, що родини принесуть смерть.

І на кожному листку, який з болем одриває од серця, лишається слід од зубів.

Все має пору, для всього приходиться свій час.

І для агави. Те, що таїлося в ній, продирає нарешті тісні обійми і виходить на волю, як велет, несучи на могутньому тілі, яке може зрівнятись хіба з сосною, цвіт смерті.

Обвіяна вітром, ближча до неба, агава бачить тепер, чого не бачила перше. Вона бачить море і скелі, перша стрічає схід сонця, остання ловить червоний захід, а вітер шумить коло неї так само, як і в короні дерева.

Сизі листя в'януть тим часом під нею, одхиляються, як недужі, по них стікають дощі, сині зуби мертво блищать на сонці, корона сохне і м'якне, наче ганчірка, а квітка на високому пні вітає сонце і море, скелі та далекі вогкі вітри гордим і безнадійним привітом засуджених передчасно на смерть.

Одчиняючи вранці вікно, я раз-у-раз бачу ряд цвітучих агав. Стоять стрункі й високі, з вінцем смерті на чолі, і вітають далеке море: Ave, mare, morituri te salutant.

- ОТ ГРОМАДА І ПРИСУДИЛА... БУДЕМО ОДБИРАТИ ЗЕМЛЮ ОД ПАНА...- ШО ? АРКАДІЙ
ПЕТРОВИЧ НЕСПОДІВВАНО КРИКНУВ. /"КОНІ НЕ ВИННІ"/. МАЛ. І. ІЖАКЕВИЧ.

ЗМІСТ

I.	Михайло Коцюбинський /дати життя і творчости/.....	5
II.	І здається мені, що письменник живий... /ілюстрації/.....	11
III.	В. Тарноградський "Коцюбинський" /вірш/.....	21
IV.	Уривки з творів М.Коцюбинського:	
	"Хо".....	39
	"На крилах пісні".....	41
	"Дорогою ціною".....	43
	"На камені".....	44
	"Фата Моргана".....	46
	"Хмари".....	49
	"Сміх".....	51
	"Під мінаретами".....	53
	"Інтермеццо".....	55
	"Тіні забутих предків".....	58
	"На острові".....	62

~~85~~

